

The subject of the research in the article - the religious vocabulary and phraseology in poet's epistolary.

The object of the research - the traditional formulas of language etiquette with sacred component.

Linguistic etiquette formulas reflect such ethno mental feature of Ukrainians as religiosity. Active use of phraseological, mainly exclamatory, appeals to the power of God in Shevchenko's letters to some extent is due to the tendency of written recording of "live" national language, the desire to make epistolary communication more intimate. But it is also an expression of his personal perception of God as the highest essence. With traditional linguistic etiquette formulas T. Shevchenko expresses a wide range of feelings, simulates different speech genres.

Prospects for research is to clarify the specifics of using other sacral units in Shevchenko's letters, most of which he perceives as precedents indicated by deep symbolism.

Key words: *sacred linguistic etiquette formulas, linguistic identity, idiom, exclamation, «live» language, correspondence, intimate process.*

УДК 811.11+811.13

Полюжин М. М.,
доктор філологічних наук, професор,
завідувач кафедри прикладної лінгвістики
Ужгородського національного університету
E-mail: natalie.venzhynovych@uzhnu.edu.ua

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ КОГНІТИВНО-ДИСКУРСИВНОЇ ПАРАДИГМИ ЗНАННЯ

У статті висвітлено актуальні завдання когнітивно-дискурсивної парадигми в сучасній лінгвістиці. Висловлюється думка про те, що сучасний лінгвістичний аналіз повинен бути спрямований на отримання достовірних даних із усіх доступних джерел, починаючи з лексикографічних і закінчуючи дискурсивними. Саме таким чином може бути реалізована мета опису структур знання, думок і оцінок, які стоять за кожною мовною одиницею, формою й категорією в дискурсі.

Ключові слова: *когнітивно-дискурсивна парадигма, концептуалізація, категоризація, репрезентація, інтерпретація.*

Нинішній час характеризується радикальними змінами в засадах теоретичної лінгвістики, внаслідок чого простежується стрімкий розвиток наукових програм міждисциплінарних досліджень, спрямованих на подальше вивчення інтелекту людини під кутом зору її поглибленого знання світу. Відомості про мову все частіше розглядаються як невід'ємний і органічний складник сприйняття, пам'яті, уваги, мислення і т. ін. Проведення когнітивних досліджень спричиняються до появи нових уявлень про мову й мовні дані як про засоби доступу до роботи свідомості людини, а значною мірою – і до розуміння всієї природи й суті людини.

Без розуміння того, що когнітивна наука – це нова галузь досліджень, яка об'єднує всю інформацію про розум і мисленнєву здатність людини з багатьох наукових дисциплін: психології, лінгвістики, антропології, філософії та комп'ютерної науки [3, с. 9], не можна адекватно оцінити радикальність змін, що відбулися у сфері теоретичної лінгвістики і дають змогу по-новому розглянути актуальні її завдання та точніше окреслити сфери застосування когнітивної лінгвістики як особливого напрямку, що висуває свої власні наукові парадигми. Останні зосереджені на розв'язанні проблем, пов'язаних зі співвідношенням мовних структур зі структурами досвіду людини, знаннями й думками про навколишній світ. При цьому пропонуються нові методики й нові процедури аналізу, придатні для розв'язання назрілих проблем, до яких належить і когнітивно-дискурсивна парадигма знання, що виникла в надрах класичного когнітивізму [1].

Когнітивно-дискурсивна парадигма ставить перед собою такі завдання: 1) зрозуміти, як репрезентований світ у свідомості людини і які формати/структури знання можна виділити під час взаємодії людини з навколишнім середовищем; 2) як відбуваються в людині процеси впорядкування інформації, що надходять їй із різних каналів; 3) через які акти концептуалізації й категоризації світу відбувається таке впорядкування і яка різниця в цих актах; 4) як співвідносяться між собою в будь-якому з перелічених актів мисленнєвої діяльності дані з різних галузей інших когнітивних наук з відомостями, що впливають безпосередньо з мови.

Передумови і припущення у вітчизняній когнітивно-дискурсивній парадигмі, предметні царини її інтересів, підходи до проблем, що висуваються, і запропоновані способи їх розв'язання явно відрізняються від зарубіжних парадигм знання, оскільки базуються на лінгвістичних даних, тобто на тому, що може вибрати лінгвіст під час аналізу мовних явищ, одиниць, категорій та різних мовних

форм. У такому разі повинні враховуватися не тільки традиції вітчизняного мовознавства, а й той теоретичний фундамент, на якому формувалася в нас система освіти й навчання філологічним наукам. До них, зокрема, належать: проблеми мови й мислення, мови й суспільства, номінативної діяльності в мові, словотворенні й неології, функціональна граматики, функціональні стилі мови (передвісники майбутніх дискурсивних досліджень) і теоретичної ономазіології як особливого відгалуження теоретичної семантики.

Перелік зазначених вище дисциплін є вказівкою на те, які предметні галузі мовознавства викликають у нас підвищений інтерес як під час дослідження ролі фактора людини в мові, так і мови як особливої семіотичної системи – системи знаків, втіленої в мозку у вигляді унікальної матеріальної нейронної мережі, про яку ми ще мало знаємо. Для лінгвіста важливо знати унікальність для кожної окремо взятої мови сукупності таких матеріальних одиниць, як знаки з трьома вісями їх буття – синтактикою, семантикою й прагматикою.

Межі того, що може в перспективі дати лінгвістика для розуміння свідомості, інтелекту й поведінки людини, можна висловити таким твердженням: мова як знакова система фіксує ті фрагменти інформації про світ, які вже пройшли в попередньому існуванні природної мови стадію її обробки у процесах концептуалізації й попередньої категоризації. У своїй взаємодії зі світом, що чуттєво сприймається, людина аж ніяк безпосередньо не «віддзеркалює» навколишнє середовище – вона розчленовує його відповідно до своєї власної інтерпретації, релевантності, помітності, важливості для здійснення нею постійно контактувань із середовищем, що відбувається на різних рівнях осмислення дійсності, спрямованих на досягнення кращого пристосування до неї і, врешті-решт, удосконалення адаптивних механізмів.

Кожен лінгвіст може вивчати репрезентацію тих чи інших категорій і концептів у свідомості (ментальності) людини виключно після того, як вона виявила їх у природному мовленні шляхом лінгвістичного аналізу представлених у ньому мовних формах. Лінгвістичний аналіз повинен здійснюватися на отриманні даних із усіх доступних джерел, починаючи з лексикографічних, зафіксованих у найкращих граматичних описах мов, а, головне – в текстах і дискурсивних джерелах, наявних у корпусній лінгвістиці. Метою лінгвістичного аналізу тоді стає виявлення і докладний опис структур знання, думок і оцінок, які стоять за кожною мовною одиницею, категорією і формою. В акцентуванні когнітивного складника цих явищ мова йде про їхній зміст і значення, а дискурсивного – про спосіб подавання й розподілу інформації по «поверхні» одиниць, що є предметом розгляду (від найменших до найбільших слів дискурсу). У цьому випадку не можна не погодитися із твердженням О. С. Кубрякової про те, що «... адекватне визначення будь-якого мовного явища обов'язково вимагає його дослідження» на перетині когніції й комунікації», бо кожне мовне явище – це, по крайній мірі, дволикий Янус, а розподіл указаних сторін мовних явищ – умовне» [2, с. 30].

Більшій ефективності застосування когнітивно-дискурсивної парадигми в Україні все ще перешкоджає: 1) відсутність диференціації лексико-семантичних і когнітивних структур (знання, досвід, оцінки), а також концептуальних структур, які виділяються на різних рівнях абстракції із застосуванням різних методик їх установаження; 2) неможливість розрізнити мовні концепти, наявні у свідомості людини; 3) нечітке розмежування між концептами як гештальтами, самостійними (окремими) оперативними одиницями нашої свідомості та концептуальними структурами, які миттєво виникають і шукають у мові свого адекватного позначення (імена); 4) недостатня розробленість типології представлених у мові категорій та їхньої ієрархії, без чого не можна розглядати мовні картини світу й сукупність найзагальніших уявлень про будову та організацію навколишнього світу в тому вигляді, в якому він сприймається свідомістю кожного носія мови.

Зі сказаного вище випливає, що мова як знакова система виступає у вигляді засобу, призначеного для доступу до роботи свідомості людини, з одного боку, та до інформації, породженої маніпулюванням концептами, вже вербалізованими в концептуальній системі людини, – з іншого. Отже, мова допомагає людині вийти за межі її актуального досвіду, отриманого як у ході когніції – отриманні інформації повсякденною свідомістю, так і у процесі наукового пізнання й осягнення розумом світу та завдяки можливості давати номінальні визначення деяким гіпотетичним (абстрактним, безденотатним, метафізичним та ін.) об'єктам. Тож головним завданням когнітивної лінгвістики вважаємо визначення своєрідності, змістової структури, що виявляється лінгвістом у знакових (мовних) формах, які репрезентують різні концепти в дискурсі.

Список використаної літератури

1. Кубрякова Е. С. Части речи с когнитивной точки зрения: научная монография / Е. С. Кубрякова. – М. : ИЯ РАН, Тамбов. гос. ун-т, 1997. – 327 с.

2. Кубрякова Е. С. Что может дать когнитивная лингвистика исследованию сознания и разума человека / Е. С. Кубрякова // Международный конгресс по когнитивной лингвистике 26–28 сентября 2006 г.: сб. материалов. – Тамбов: Изд-во Тамбов. гос. ун-та им. Г. Р. Державина, 2006. – С. 26–31.

3. Лакофф Дж. Женщины, огонь и опасные вещи. Что категории языка говорят нам о мышлении: научная монография / Дж. Лакофф. – М. : Языки славянской культуры, 2004. – 792 с.

Полюжин М. М. Перспективы развития когнитивно-дискурсивной парадигмы знания.

Аннотация

В статье освещены актуальные задачи когнитивно-дискурсивной парадигмы в современной лингвистике. Высказывается мнение о том, что современный лингвистический анализ должен быть направлен на получение достоверных данных из всех доступных источников, начиная с лексикографических и заканчивая дискурсивными. Именно таким образом может быть реализована цель описания структур знания, мыслей и оценок, стоящих за каждой языковой единицей, формой и категорией в дискурсе.

Ключевые слова: когнитивно-дискурсивная парадигма, концептуализация, категоризация, репрезентация, интерпретация.

Poluzhyn M. M. The Development Perspectives of Cognitive-Discourse Knowledge Paradigm.

Summary

The object of the study is cognitive-discourse paradigm of knowledge. The background of the article is determined by the lack of clarity in correlation dealings of languages structures with those of human experience, knowledge and opinions about the world around.

The aim of the article is to elucidate the peculiarities of the cognitive-discourse paradigm from the viewpoint of its formation and development.

The tasks arising from the aim of the article are the following: 1) to ascertain how the world is represented in human consciousness and what formats/structures of knowledge may be singled out during the interaction of a human being with the environment; 2) how the processes of information arrangement occur, coming from different channels; 3) through which acts of conceptualization and categorization his arrangement occurs and what difference between these acts is observed; 4) how the data from different branches of cognitive science correlate with the information, coming directly from language.

Thus, language helps a human being to go beyond the limits of his or her current experience, obtained in the course of cognition as well as in the process of acquiring different kinds of scientific knowledge. The perspective of further research in this direction is defining specificity of content structure, revealed by a linguist in sign (speech) forms, representing different concepts in the discourse.

Key words: cognitive-discourse paradigm, conceptualization, categorization, representation, interpretation.

УДК 811.111'38

Романишин Н. І.,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри прикладної лінгвістики
Національного університету «Львівська політехніка»
E-mail: romanyshyn33@ukr.net

ХУДОЖНІЙ КОНЦЕПТ: ЛІНГВОПОЕТИКА, ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЯ, ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО

У статті доводиться, що застосування лінгвопоетичного, лінгвокультурного та літературознавчого аспектів аналізу художнього концепту як інтегративного наукового підходу дозволяє відобразити концепт як багатовимірне мовно-когнітивне та мовно-естетичне утворення, сутність якого розкривається у взаємодії з усіма компонентами художнього тексту та позатекстуальним універсумом національної ментальності та культури.

Ключові слова: концепт, художній концепт, дискурс, лінгвокультурологія, літературознавство, лінгвопоетика.

Лінгвістика кінця ХХ – початку ХІХ століття, засвоївши та переосмисливши попередній досвід вивчення художнього дискурсу, за провідну лінію наукових рефлексій обирає розуміння дискурсу як комунікативного процесу, взаємоперетину свідомості комунікантів в межах «неповторного і виняткового художнього світу» [6, с. 101], де художній твір є результатом вербального втілення художньо-естетичних і смислових доміант авторського світогляду та відправною точкою мовно-естетичних та когнітивно-креативних процесів рецепції та інтерпретації адресатом – читачем, аналітиком [5, с. 24–28; 15, с. 30–31].